

LA LLUITA PER L'AUTONOMIA UNIVERSITÀRIA A CATALUNYA I A L'ESTAT ESPANYOL. LA PRIMERA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA (1933-1939): LA MANIFESTACIÓ D'UNA POLÍTICA UNIVERSITÀRIA DIFERENCIADA BASADA EN LA INDEPENDÈNCIA ORGÀNICA, DE JOSEP RAMON FUENTES GASÓ³

El professor Josep Ramon Fuentes ens presenta el seu estudi sobre el projecte de creació de la Universitat Autònoma de Barcelona i el seu desenvolupament al llarg de la Segona República Espanyola. Una universitat que el Dr. Sebastià Solé defineix en el seu pròleg com a «catalana i social —i també científica i moderna».

El treball s'elabora des de la perspectiva de la història universitària espanyola a la primera meitat del segle xx, sense oblidar els seus precedents des de l'edat mitjana. D'aquesta manera, l'autor es refereix a les primeres universitats catalanes i europees, al·ludeix a l'Escola Major jueva de Barcelona, sorgida entre els segles xi i xii, i refereix els centres que apareixen al nostre continent entre els segles xii i xiii: Bolonya (del qual destaca la seva Facultat de Dret), Montpeller, París, Salern, Pàdua, Nàpols, Gènova i Oxford.

Segueixen aquests centres, altres del Principat, en especial els Estudis Generals de Lleida, creats l'1 de setembre de 1300 per un privilegi de Jaume II i una butlla de Bonifaci VIII. Allí s'hi estudien Lleis (dret romà) i Cànon (dret canònic), Medicina, Filosofia i Arts.

Anys després s'estableixen els estudis de Perpinyà, Osca, Barcelona, Vic, Girona, Tarragona i Tortosa. Centres que funcionen sense interrupció fins a començaments del segle xviii. En aquell moment, acabada la Guerra de Successió a la Corona espanyola, Felip V d'Anjou, amb la supressió de les institucions públiques catalanes quan té lloc la caiguda de la ciutat de Barcelona, suspèn l'Estudi General de Barcelona el 15 de setembre de 1714 se i poc després es dissolen els altres estudis que hi havia a Catalunya.

I, ja publicat el Decret de Nova Planta, segons la Reial cèdula del 16 de gener de 1716, mitjançant un altre edicte del 16 de juliol de 1720 es crea la nova (i única) Universitat de Cervera. Fuentes ens explica el procés de creació d'aquest centre, que segueix funcionant fins a mitjan segle xix, ja que el 1835 s'acorda restablir la de Barcelona a petició de l'ajuntament de la ciutat. De fet, el 1837 es decideix el trasllat definitiu de la de Cervera a la capital catalana.

El 18 d'octubre de 1840 se celebra la inauguració solemne de la nova universitat anomenada Universitat Literària, a l'església de Sant Felip Neri. En tot cas, es tracta d'un centre universitari dependent de l'Estat, dins de l'estructura general establerta i segons el pla d'estudis conegut com a Pla Pidal, del 17 de setembre de 1845.

3. Barcelona, Atelier, 2024, 205 p. (Llibres Jurídics).

El nostre autor posa després l'èmfasi en l'evolució de la universitat barcelonina fins a finals del segle XIX, quan des del Principat es reivindiquen la catalanitat i la necessària autonomia de la universitat del nostre país. Una aspiració que es recull en el *Memorial de Greuges* presentat a Alfons XII el 1885 i en les *Bases de Manresa*, del 1892. En el marc d'aquest moviment, professors, estudiants i intel·lectuals organitzen els dos coneguts congressos universitaris catalans del 1903 i el 1918, amb l'objecte de tractar de la creació d'una universitat autònoma catalana.

Feta aquesta introducció històrica, Fuentes s'ocupa detalladament dels precedents immediats de la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ho fa en el segon capítol de la seva obra, tot resseguint l'evolució del moviment universitari a Catalunya des del 1900 amb la fundació de la revista *Universitat Catalana*.

És poc després, al 1902, quan el Govern central, reaccionant al moviment autonomista universitari —que, de fet, s'estenia també per altres indrets de l'Estat—, presenta un projecte d'autonomia universitària, si bé aleshores només administrativa i de gestió. Tot i que el projecte no es desenvolupa, a Catalunya i des del I Congrés Universitari Català es recupera la vella reivindicació d'una universitat catalana, autònoma i moderna, al marge del sistema universitari espanyol, no exempt de crítiques. El Congrés fixa una llarga llista de reformes necessàries que cal aplicar a l'organització universitària i, en segon terme, defensa una constitució autònoma de la universitat catalana.

Davant la impossibilitat d'establir-se a la Universitat Literària, el 1904 es creen a l'Ateneu Barcelonès diverses càtedres de filologia, literatura, història, art i dret, centrades en Catalunya i la seva cultura i tradició. Fins que la mateixa institució convoca el II Congrés Universitari, que se celebra el 1918 (al mes d'abril, després d'una suspensió inicial per ordres del capità general).

En aquesta ocasió es presenten diverses ponències: la personalitat i l'autonomia de la Universitat; les autoritats acadèmiques de facultats i escoles especials; les classes de l'ensenyament universitari; la catalanitat de la Universitat; l'organització, l'estructura i el personal universitaris; els serveis de biblioteca de la Universitat; els drets i deures de professors i estudiants; les beques i les residències per als estudiants.

En tot cas, arreu de l'Estat es reclama la reforma universitària en defensa de la seva autonomia respecte del Govern i es produeix un primer intent amb un reglament de 1919 que fixa les bases de l'organització universitària, entre les quals hi ha el reconeixement de la seva personalitat jurídica i la seva potestat per a fixar una normativa estatutària pròpia.

Així, d'acord amb aquesta normativa, el 27 de maig de 1919 el claustre de la Universitat de Barcelona nomena una ponència per a redactar un projecte d'estatut. Aquest projecte està enllestit pocs mesos després, però no s'aprova perquè la normativa estatal resta finalment suspesa fins al 1921. En aquest moment, el reglament es restableix i, finalment, el 9 de setembre de 1921 el Govern de l'Estat aprova l'estatut de la nostra universitat, junt amb el d'altres. Malgrat tot, aquesta normativa estatal i la

pròpia dels centres universitaris són suspeses, i així segueixen durant la dictadura de Primo de Rivera (des del 1923 fins al 1930).

El tercer capítol del llibre de Fuentes ja es refereix a la Universitat Autònoma de Barcelona durant la Segona República Espanyola. L'autor descriu el context polític i social del país en el moment de la proclamació de la República, i la recuperació del projecte de reforma universitària del 1919 per a fixar les bases sobre les quals modernitzar la universitat catalana, especialment el principi d'autonomia.

Aquest procés és simultani als de redacció i aprovació de la Constitució del nou Estat i de l'Estatut d'autonomia de Catalunya. En aquest moment, precisament, es convoca el III Congrés Universitari Català, que al final no se celebra perquè l'1 de juny de 1933 es concedeix l'autonomia a la Universitat de Barcelona.

Arran d'aquesta norma, es crea un patronat que havia de redactar un estatut que permetés assolir els objectius tan reivindicats de catalanitat, autonomia i modernitat. Aquesta normativa pròpia és aprovada el 7 de setembre de 1933 pel Ministeri d'Instrucció Pública i el 13 de setembre següent pel Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

El cas és que en aquest moment comença a funcionar una nova universitat que pren el nom d'Universitat Autònoma de Barcelona i depèn de la Generalitat de Catalunya. El primer curs és el 1933-1934, amb un pla d'estudis i un professorat propis.

Però al final de la Guerra Civil, arran de la victòria franquista i la derogació de l'Estatut d'autonomia, s'acaba suprimint la Universitat Autònoma. Al mateix temps, s'estableix un nou règim per a la Universitat de Barcelona. El 29 de juliol de 1943 el nou Estat aprova la «Ley de ordenación de la universidad española», vigent fins al 1970, quan es promulga la «Ley general de la educación». El sistema universitari se subjecta als principis del nou règim polític.

En el quart i últim capítol del llibre, Fuentes aborda el règim de la Universitat de Barcelona al llarg de la seva història a manera de resum i se centra en l'Autònoma del període republicà, en el seu funcionament i en qüestions com ara l'ús de la llengua catalana, el seu professorat i el règim al qual se subjectaven els seus alumnes.

En definitiva, tenim a les mans una obra necessària per a conèixer bé la tradició universitària al nostre país, marcada per l'anhel d'aconseguir una ensenyança superior d'alt nivell, moderna i autònoma respecte dels poders polítics, i catalanista. Aquests objectius es reivindiquen amb insistència des de la darrerria del segle XIX, amb resultats desiguals fins a la Segona República, quan s'assoleixen en el si del nou Estat fins a la fi de la Guerra Civil i el canvi de règim polític.

Felicitem l'autor per aquesta tasca ingent, que esperem que tingui continuïtat. Es tracta d'una obra de referència per a tots els estudiosos en general i, en particular, per als historiadors de la universitat catalana.

Josep Serrano Daura
Universitat Internacional de Catalunya